

Munich Personal RePEc Archive

**Neke specifičnosti uspostave hrvatskog
monetarnog suvereniteta u segmentu
gotovog novca**

Matić, Branko

J. J. Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics

2006

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/11093/>
MPRA Paper No. 11093, posted 30 Oct 2008 01:43 UTC

Dr.Branko Matić

Neke specifičnosti uspostave hrvatskog monetarnog suvereniteta u segmentu gotovinskog novca

Sažetak.

Uspostava monetarnog suvereniteta na teritoriju Republike Hrvatske s obzirom na okolnosti njenog osamostaljenja provedena je u nekoliko faza te sa jednim presedanom u ovoj sferi do sada.

Okolnosti pobune dijela hrvatskog pučanstva srpske nacionalnosti, agresija tadašnje Jugoslavije i okupacija dijelova državnog teritorija Republike Hrvatske te proglašenje paradržave tzv. Republike Srpske Krajine većim dijelom su utjecali na ove aktivnosti. Stoga je hrvatski monetarni suverenitet uspostavljan u skladu sa tim okolnostima. Prvo je uveden privremeni novac – hrvatski dinar na teritoriju pod hrvatskom vlašću (prosinac 1991. godine). Postupnim stvaranjem gospodarskih i monetarnih uvjeta hrvatski dinar se zamjenjuje trajna nacionalna novčana jedinica – kuna i njen stoti dio – lipa (svibanj 1994. godine). Kuna postaje zakonsko sredstvo plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske pod hrvatskom vlašću, a potom po oslobođenju zapadne Slavonije (svibanj 1995. godine) i sjeverne Dalmacije, Like, Korduna i Banije (kolovoz 1995. godine) i na tim, do tada okupiranim područjima. Četvrta faza uspostave hrvatskog monetarnog suvereniteta provedena je u rujnu 1997. godine na području istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema (Hrvatsko podunavlje) kroz mirnu reintegraciju tih dijelova Republike Hrvatske uz pomoć Ujedinjenih nacija - United Nations Transitional Authority in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium (UNTAES) uvođenjem kune kao zakonskog sredstva plaćanja na tome području prije uspostave potpune hrvatske vlasti i povratka prognanog stanovništva sa ovoga teritorija.

Ključne riječi: monetarni suverenitet, privremeni novac, trajni novac

1. Uvod

Monetarno osamostaljenje Republike Hrvatske¹ u uskoj su vezi sa okolnostima proglašenja njene samostalnosti i situacije u kojoj se država nalazila. Pobuna dijela hrvatskog pučanstva srpske nacionalnosti, agresija tadašnje Jugoslavije i okupacija dijela njezina teritorija te proglašenje paradržave tzv. Republike Srpske Krajine na dijelu teritorija Republike Hrvatske su velikim dijelom utjecale na način njenoga monetarnog osamostaljenja.

¹ o hrvatskom recentnom papirnom i kovinskom novcu pisalo je više autora i sa različitih aspekata (akademik Brozović, gospoda .Pukanić/Krasnov, Barić/Geiger i drugi).

Takve specifične i teške okolnosti zahtijevale su i poseban pristup monetarnom osamostaljenju. Uvođenje nacionalnog novca provedeno kroz fazna rješenja te uz pomoć Ujedinjenih nacija u završnoj fazi zaokruženja njenog monetarnog suvereniteta.

2. Uvođenje privremenog nacionalnog novca Republike Hrvatske

Prvi, a ujedno i privremeni novac samostalne Republike Hrvatske je bio hrvatski dinar bez podjele na stote dijelove. U gotovinskom obliku izdavane su samo novčanice² premda je ostavljena i mogućnost da se izda i kovinski novac iste denominacije.

2.1. Zakonska podloga za uvođenje Hrvatskog dinara

Pravnu podlogu i okvire za uvođenje Hrvatskog dinara čine Uredba o Narodnoj banci Hrvatske (Narodne novine 71/91.), Odluka o uvođenju hrvatskog dinara kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske (NN 71/91.), Rješenje o apoenima i temeljnim obilježjima hrvatskog dinara (NN 71/91.), Rješenje o stavljanju novčanica hrvatskog dinara u opticaj (NN 71/91.) Rješenje o povlačenju novčanica koje glase na dinare SFR Jugoslavije na teritoriju Republike Hrvatske (NN 71/91.), Rješenje o povlačenju kovanog novca koji glasi na dinar SFR Jugoslavije iz optičaja na teritoriju Republike Hrvatske (NN 71/91.). Uputa u svezi sa zamjenom gotovog novca (NN 71/91.), Rješenje o obliku i temeljnim obilježjima novčanica od 5.000 i 2.000 hrvatskih dinara (NN 45/92.), Rješenje o stavljanju u opticaj novčanice od 5.000 hrvatskih dinara (NN 45/92.), Rješenje o stavljanju u opticaj novčanice od 2.000 hrvatskih dinara (NN 56/92.), Rješenje o obliku i temeljnim obilježjima novčanice od 10.000 hrvatskih dinara (NN 41/93.), Rješenje o stavljanju u opticaj novčanice od 10.000 hrvatskih dinara (NN 42/93.), Rješenje o obliku i temeljnim obilježjima novčanice od 50.000 hrvatskih dinara (NN 53/93.), Rješenje o stavljanju u opticaj novčanice od 50.000 hrvatskih dinara (NN 54/93.), Rješenje o obliku i temeljnim obilježjima novčanice od 100.000 hrvatskih dinara (NN 97/93.) i Rješenje o stavljanju u opticaj novčanice od 100.000 hrvatskih dinara (NN 98/93.)

U navedenim aktima detaljno je propisan postupak u svezi uvođenja hrvatskog dinara kao zakonitog sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske, apeni i izgled novčanica, slovna kratica (CRD) te postupci i rokovi konverzije. Iz ovakve normativne regulacije moguće je zaključiti da se radi o privremenom (provizornom) novcu budući da je hrvatski dinar određen kao sredstvo plaćanja za vrijeme do izdavanja novčanica i kovinskog novca koji glasi na novčanu jedinicu Republike Hrvatske. Stoga je njegovo izdavanje bilo u nadležnosti Ministarstva financija.³

² postoji privatno izdanje kovanice nominalne vrijednosti 500 hrvatskih dinara (HD), 1991. , zlato finoće 999/1000, kovnica Zlatarna Celje, Slovenija, idejno rješenje akademski kipar Stipe Sikirica. Broj otkovanih komada je nepoznat.

³ na aversu i reversu svakog apoena nalazi se natpis "Republika Hrvatska, a na aversima svih novčanica natpis "Ministar financija" te faksimil potpisa ministra.

O složenosti ovih aktivnosti ukazuje i izbor slovne kratice za novo sredstvo plaćanja u Hrvatskoj. Naime, zbog usklađivanja sa svjetskim standardima kratica CRD je ubrzo napuštena. U praksi se, u samom početku pojavljivala na pasicama (originalna pakiranja proizvođača novca po 100 komada novčanica) i kratica H Din. te HD. U konačnici je usvojena kratica HRD temeljena na internacionalnoj oznaci za državu Hrvatsku (HR) i početnom slovu naziva novčane jedinice – dinar (D).

2.2. Zamjena (konverzija) jugoslavenskih dinara (YUD) za hrvatske dinare (HRD)

Zamjena (konverzija) YUD-a za HRD-e provedena je temeljem navedene Odluke u omjeru 1 :1 (rekurentna veza) s tim da su određena dva roka konverzije s obzirom na ratne okolnosti i okupaciju dijela teritorija države.

Redovni rok je bio od 23.prosinca (dana stavljanja u optjecaj hrvatskog dinara) do 31.prosinca 1991.godine, za građane Hrvatske te strane građane. Dopunski rok konverzije je bio propisan maksimalno 60 dana od uvođenja HRD-a za osobe koje taj posao nisu mogle obaviti u redovnom roku. Svaki građanin Republike Hrvatske mogao je jednokratno zamijeniti novčanice i kovinski novac koji glasi na YUD za novčanice HRD-a do iznosa od 10.000 (odnosno strani državljanin do iznosa od 5.000). Za konverziju gotovinskih iznosa YUD većih od 10.000, a manjih od 20.000 građanin je bio obvezan taj iznos položiti na tekući račun ili štednu knjižicu. Za veće gotovinske iznose od 20.000 građanin je morao osigurati dokaze o porijeklu gotovine. Po tomu te iznose je mogao konvertirati s tim da su bili doznačeni na tekući račun ili štednu knjižicu.

Pri zamjeni jugoslavenskog kovinskog novca za HRD-e vršena su zaokruživanja iznosa i to iznosi preko 50 para su zaokruživani na dinar, a ispod 50 para nije obavljana konverzija.

Zamjenu novca su obavljali Narodna banka Hrvatske, Služba društvenog knjigovodstva Hrvatske, pošte, banke i druge financijske institucije. Navedenom odlukom određeno je da YUD prestaje biti sredstvo plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske od 25.prosinca 1991.godine. Ovakav pristup konverziji jednim dijelom ilustrira okolnosti pod kojima je obavljen ovaj izuzetno zahtjevan posao. Prvenstveno se to odnosi na vrlo kratak rok konverzije (redovni rok). Moguća ugroza novog monetarnog sustava Hrvatske te realne potrebe građana za gotovinom uvelike su utjecale na tijek i izbor rješenja. To je razdoblje kada Hrvatska više nije sudjelovala u primarnoj emisiji Socijalističke federativne republike Jugoslavije (SFRJ) jednostranom odlukom monetarnih (i političkih) vlasti u Beogradu. Konverzija gotovine u većim iznosima je bila ograničena iz razloga sprječavanja pranja novca, ali i zbog uspostave lakše kontrole novčanih tijekova.

2.3. Osnovni podaci i opis novčanica HRD-a izdanje 8.listopada 1991.godine

Novčanice HRD-a sa nadnevkom 8.listopada 1991.godine izdane su ukupno sedam apoena i to:1, 5, 10, 25, 100, 500 i 1000 HRD-a sa faksimilom potpisa ministra financija magistra Jozе Martinovića. Novčanice iz praktičnih razloga (štednje prvenstveno) imaju

jedinstveni izgled (dizajn) lica (aversa), odnosno naličja (reversa). Na licu novčanica HRD-a nalazi se lik jednog od velikana hrvatske povijesti, znanstvenika iz oblasti astronomije, matematike, fizike i filozofije Ruđera Boškovića (1711-1787.), a na naličju zagrebačka katedrala. Likovni prikaz na naličju novčanica je okrenut okomito u odnosu lica novčanica. Apoenski niz novčanica HRD-a se sastoji iz tri dijela (skupine) promatrano sa stajališta dimenzija novčanica odnosno djelomično stupnja njihove zaštite. Istih dimenzija su apoeni od 1, 5 i 10 HRD-a (55 mmX105mm), zatim apoeni 25 i 100 HRD-a (62mmX110mm) te apoeni 500 i 1000 HRD-a (67mm X130mm). Najviši stupanj zaštite od krivotvorenja (ujedno istovjetan) imaju dvije najviše nominalne vrijednosti, slijede po visini zaštite apoeni od 100 i 25 HRD-a, a novčanice tri najniže nominalne vrijednosti, razumljivo imaju najniži stupanj zaštite. Novčanice HRD-a se razlikuju i po prevladavajućoj boji na njihovom licu i naličju. Na licu i naličju novčanice od 1 HRD-a prevladava narandasto crvena boja, na apoenu 5 HRD-a tamno plava boja, na apoenu 10 HRD-a crveno smeđa boja, 25 HRD-a smeđa boja, na apoenu 100 HRD-a zelena boja, na apoenu 500 HRD-a ljubičasto crvena boja te na apoenu 1000 HRD-a ljubičasto plava.⁴

2.4. Druga emisija novčanica hrvatskog dinara

Inflatorni razlozi ubrzo nameću potrebu uvođenja novih apoena veće nominalne vrijednosti. Tako se 1. kolovoza 1992. godine pušta u optjecaj novčanica nominalne vrijednosti 5.000 HRD-a, 1. listopada 1992.godine novčanica nominalne vrijednosti 2.000 HRD-a te 10. svibnja 1993.godine novčanica nominalne vijednosti 10.000 HRD-a . Navedene tri novčanice su sa nadnevkom 15. siječnja 1992.godine. Sve tri novčanice imaju, opet iz praktičnih razloga (prvenstveno štednje) jedinstveni izgled (dizajn) lica (aversa).

Na licu novčanica se nalazi faksimil potpisa ministra financija magistra Joze Martinovića. Naličje (revers) ove tri novčanice (drugog apoenskog niza) je isto, a u odnosu na novčanice prvoga apoenskoga niza se razlikuje. Prikaz na naličju je vodoravno postavljen u odnosu na lice. Središnjim dijelom naličja dominira motiv spomenika "Povijest Hrvata", lik žene s rupcem na glavi i pločom s glagoljičkim natpisom na koljenima, autora Ivana Meštrovića. Sve tri novčanice drugoga apoenskog niza imaju iste dimanzije (67mmX130mm) i isti stupanj zaštite, s tim da je viši od stupnja zaštite apoena najveće nominalne vrijednosti iz prethodnog apoenskog niza. Novčanice se, osim po nominalnoj vrijednosti, razlikuju po prevladavajućoj boji na licu i naličju. Na licu i naličju novčanice od 2.000 HRD-a prevladava tamno smeđa boja, na apoenu 5.000 HRD-a svjetlo plava, a na apoenu 10.000 HRD-a prevladava zeleno maslinasta boja.

2.5. Treća emisija hrvatskog dinara

Slijedi zbog inflatornih razloga i potreba novčanog prometa puštanje u optjecaj dvije novčanice nominalnih vrijednosti i to 50.000 HRD-a 18.lipnja 1993.godine i 100.000 HRD-a 22.studenog 1993.godine. Ove dvije novčanice imaju nadnevak 30.svibnja

⁴ detaljnije NN 71/91.

1993.godine. Na licu obje novčanice se nalazi faksimil potpisa ministra financija profesora doktora Zorana Jašića.

Lica i naličja ovoga trećega apoenskog niza su identična licima i naličjima drugoga apoenskog niza te imaju isti stupanj zaštite. Apoen od 50.000 HRD-a ima dimenzije 67mmX130mm, a apoen 100.000 HRD-a 70mmX130mm.

Na licu i naličju apoena 50.000 HRD-a prevladava crvena boja, a na apoenu 100.000 HRD-a tamno zelena boja. (Detaljnije NN 53/93.,97/93.).

Svi apoeni HRD-a su izrađeni prema likovnom rješenju (dodijeljeno bez natječaja) švedskom dizajneru hrvatskog porijekla Zlatku Jakušu.

Novčanice nominalne vrijednosti 1, 5 i 10 HRD-a izrađene su u tiskari "Zrinski" Čakovec, a nominalne vrijednosti 25, 100, 500, 1000, 2.000, 5.000, 10.000, 50.000 i 100.000 HRD-a u tiskari AB Tumba Bruk, Švedska.

2.6. Hrvatski dinar sa notafilijaskog stajališta

Sve novčanice HRD-a su numerirane kombinacijom jednoga slova abecede i sedam brojeva osim novčanice od 25 HRD-a čija se numeracija sastojala od deset brojeva. Novčanice su numerirane jednostrano, isključivo na licu (aversu) Sve novčanice su izrađene na zaštićenom papiru bijele boje. Stupanj zaštite u pravilu zavisi o nominalnoj vrijednosti apoena, stim da manji apoeni imaju niži stupanj zaštite.

Novčanica nominalne vrijednosti 25 HRD-a je jedina u ovome apoenskom nizu koja je izrađena na smeđe žutom papiru. Navedeni papir je korišten za izradu novčanica 5 švedskih kruna (izdanje 1979.godine, premda i ranija različita izdanja ovoga apoena počevši od 1952. godine su rađena na sličnome papiru) stoga je u njih ugrađen vodoznak "5". Vodoznak je čitljiv pod određenim uvjetima (okrenuto prema svjetlu) s lica novčanice. Nepoznata (manja) količina ovoga apoena je izrađena tako da je vodoznak gledano s lica naopako okrenut. Iz navedenoga razloga ovaj apoen ima dvije inačice, odnosno dva kataloška broja. Pojedini niži apoeni se na tržištu notafilije pojavljuju i bez djelomične (samo slovna oznaka) ili potpune numeracije.

Drugi dio apoenskog niza HRD-a (2.000; 5.000 i 10.000) te treći dio (50.000 i 100.000) se djelomično razlikuje u dijelu dizajna lica novčanica koji čine podlogu za označavanje nominalne vrijednosti. Uporaba novčanica HRD-a nominalnih vrijednosti 25, 100, 500 i 1000 ukazala je na relativno slabije uočavanje brojčajne oznake ovih novčanica te je stoga podloga izmijenjena i ujednačena čime je uočavanje nominale postalo potpuno uočljivo.

3. Uvođenje kune i njenog stotog dijela – lipe kao zakonskog sredstva plaćanja u Republici Hrvatskoj

Postupnim stvaranjem gospodarskih i monetarnih uvjeta hrvatski dinar zamjenjuje trajna nacionalna novčana jedinica – kuna i njen stoti dio – lipa (svibanj 1994. godine). Pravni temelj i okvir za ove aktivnosti je Zakon o Narodnoj banci Hrvatske – NBH (NN 74/92., 26/93., 79/93.) te podzakonski akti i to Odluka Vlade Republike Hrvatske o prestanku

važnja Odluke o uvođenju hrvatskog dinara kao sredstva plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske, te o načinu i vremenu preračunavanja iznosa izraženim u hrvatskim dinarima u kune i lipe (NN37/94.) i odluka koje je donijela Narodna banka Hrvatske na osnovu ovoga Zakona. Čine ih Odluka o izdavanju novčanica i kovanog novca koji glase na novčanu jedinicu Republike Hrvatske (NN 37/94.), Odluka o puštanju u optjecaj novčanica i kovanog novca kuna i lipa (NN 37/94.), Odluka o izmjeni Odluke o izdavanju novčanica i kovanog novca koji glase na novčanu jedinicu Republike Hrvatske (NN 44/94.) i Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o izdavanju novčanica i kovanog novca koji glase na novčanu jedinicu Republike Hrvatske (NN 68/94.). Prvi apoenski niz novčanica čini 8 apoena (5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 i 1.000 kuna) s nadnevkom 31. listopada 1993.

Prvi apoenski niz optjecajnog kovinskog novca čini devet apoena i to 1, 2, 5, 10, 20, i 50 lipa, 1, 2, i 5 kuna s označenom godinom 1993.

Vrijednost kune (rekurentna veza) je u trenutku konverzije određena u omjeru 1.000 hrvatskih dinara = 1 kuna. Utvrđena je kratica za kunu u platnom prometu u zemlji – K i za lipu - lp te u međunarodnom platnom prometu HRK i brojčana oznaka 191 u skladu sa standardima ISO norme. Kasnije je kratica za kunu izmijenjena i glasi Kn u platnom prometu u Hrvatskoj, a za lipu je ostala neizmijenjena. Kuna postaje zakonsko sredstvo plaćanja na teritoriju Republike Hrvatske pod hrvatskom vlašću.

3.1. Hrvatska emisijska djelatnost u segmentu gotovinskog novca

Nakon prve emisije papirnog i kovinskog optjecajnog novca nastavlja se emisija ovih novčanih oblika uvjetovana različitim razlozima.

Sličnost jednog papirnog apoena⁵ uvjetuje njegovo povlačenje i zamjenu apoenom iste nominalne vrijednosti ali drugih osobina.

Potrebe novčanog prometa i uspostava kontinuiteta u emisiji optjecajnog kovinskog novca razlozi su nastavku izdavanja ovog novca sa označenim novim godištim . Isti razlozi te potreba obilježavanja značajnih događaja uvjetuju i emisiju prigodnog optjecajnog kovinskog novca istih nominalnih vrijednosti kao u prvom apoenskom nizu te novoga apoena nominalne vrijednosti 25 kuna.⁶

Oslobađanjem dijelova okupiranog državnog teritorija zapadne Slavonije (svibanj 1995. godine) i sjeverne Dalmacije, Like, Korduna i Banije (kolovoz 1995. godine) navedeni papirni i kovinski novac postaje zakonsko sredstvo plaćanja i na tim područjima.

Navedenim aktivnosti ma još uvijek nije bio zaokružen monetarni suverenitet na cjelokupnom državnom teritoriju Republike Hrvatske.

4. Uspostava hrvatskog monetarnog suvereniteta u istočnoj Slavoniji, Baranji i zapadnom Srijemu (Hrvatsko podunavlje)

⁵ novčanica nominalne vrijednosti 10 kuna zbog sličnosti sa apoenom nominalne vrijednosti 10 njemačkih maraka se zamjenjuje apoenom iste nominalne vrijednosti, ali sada u drugoj prevladavajućoj boji sa nadnevkom 15. siječnja 1995.

⁶ detaljnije Srb/Matić, 1999:91-116

Na dijelovima hrvatskog teritorija koji su 15. siječnja 1996. godine stavljeni pod nadzor Ujedinjenih nacija - United Nations Transitional Authority in Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium /UNTAES/ - istočna Slavonija, Baranja i zapadni Srijem (Hrvatsko podunavlje), a koji su bili izvan hrvatske jurisdikcije tek je 1997. godine uspostavljen hrvatski monetarni suverenitet.⁷

Za potpunije sagledavanje ovoga monetarnoga fenomena nužno je ukazati na stanje na tim područjima Hrvatske za vrijeme okupacije. Već nedugo nakon okupacije Srbi (1992. godine) počinju izdavati svoj papirni novac - dinar (19 apoena nominalnih vrijednosti 10, 50, 100, 500, 1000, 5.000, 10.000 izdanje 1992. godina te 50.000, 100.000, 1.000.000, 5.000.000, 10.000.000, 20.000.000, 50.000.000, 100.000.000, 500.000.000, 1.000.000.000, 5.000.000.000 i 10.000.000.000 dinara izdanje 1993. godine). Svi apoeni imaju jedinstveni dizajn lica odnosno naličja, a razlikuju se osim po nominalnoj vrijednosti i po boji, odnosno djelomično i po dimenzijama i stupnju zaštite. Beograd kao mjesto tiskanja ovoga novca nije navedeno na njemu no korišteni papir za izradu novčanica sa elementima zaštite ugrađenim u njega je identičan kao kod novčanica YUD koje su tiskane u to vrijeme.

Zbog hiperinflacije okupacijske vlasti provode denominaciju dinara 1. listopada 1993. godine tako da 1.000.000 dinara postaje 1 dinar. Sa godinom izdanja 1993. puštaju u optjecaj 10 apoena nominalnih vrijednosti 5.000, 50.000, 100.000, 500.000, 5.000.000, 100.000.000, 500.000.000, 5.000.000.000, 10.000.000.000, 50.000.000.000 dinara). Svi apoeni imaju jedinstveni dizajn lica odnosno naličja s tim da ova serija novčanica ima novi prikaz u odnosu na prvu seriju (1992./1993.) Svi apoeni imaju isti stupanj zaštite i to niži u odnosu na prvo izdanje. Ova činjenica ukazuje upravo na probleme kod izdavanja novca s kojima su se okupacijske vlasti susretale, ali i na to da je i ova serija novčanica rađena u Beogradu budući da je korišten isti papir za njihovu izradu kao za jugoslavenske novčanice toga vremena. Svi apoeni imaju iste dimenzije, a međusobno se razlikuju po boji. Interesantno je uočiti da su unatoč izvršenoj denominaciji pušteni u optjecaj apoeni velikih nominalnih vrijednosti (najniži apoen 5.000 dinara) te da postoje velike razlike u nominalnim vrijednostima između nekih viših i njihovih prethodnih apoena (primjer apoen 500.000 i slijedeći viši 5.000.000.000 ili 500.000.000 i 5.000.000.000 dinara). Ovakav odabir apoenske strukture ukazuje na to da ovaj novac nije predstavljao neko značajno sredstvo razmjene.

Potvrdu ovomu je moguće naći u denominaciji koja je provedena u vrlo kratkom roku. Tako je 1. siječnja 1994. provedena i druga denominacija, ovaj put u omjeru 1.000.000.000 : 1 dinar. Treću seriju novčanica čini 5 nominalnih vrijednosti (1.000, 10.000, 500.000, 1.000.000, 10.000.000 dinara, izdanje 1994.). Sve novčanice imaju isti dizajn lica odnosno naličja te su identične drugome izdanju po elementima zaštite i dimenzijama.

⁷ potpuna reintegracija ovoga područja je provedena 15. siječnja 1998. godine kada prestaje i mandat UNTAES-a.

Okupacijske vlasti nisu izdavale kovinski novac.

Kraj vlastite novčane emisije okupacijskih vlasti predstavlja uvođenje jugoslavenskog dinara kao zakonskog sredstva plaćanja na okupiranom području Hrvatske. (Barić/Geiger, 2005:210-240). Ovakav postupak izravno potvrđuje da se radi o okupaciji dijela hrvatskog teritorija.

Slijedom navedenoga na okupiranom dijelu Hrvatske u optjecaj se pušta tadašnji jugoslavenski dinar s nadnevkom 3. ožujak 1994.godine (tri apoena papirnog novca nominalne vrijednosti 5, 10 i 20 YUD) te naknadno apoen papirnog novca nominalne vrijednosti 50 dinara izdanje lipanj 1996.godine i apoen nominalne vrijednosti 100 dinara izdanje listopad 1996.godine. U optjecaju se pušta i pet apoena kovinskog novca (1, 5, 10, 50 para i 1 dinar izdanje 1994.)⁸ Kasnije na ovome teritoriju u optjecaju se nalaze i emisije kovinskog novca izdanje 1995. (5 , 10 #, 50 # para i 1 dinar), 1996.godine (5 #,10#, 50# para i 1# dinar) te 1997 (10#, 50# para)⁹.

Jugoslavenski dinar ostaje zakonito sredstvo plaćanja u Hrvatskom podunavlju do 15.rujna 1997.godine. S obzirom da to područje obuhvaćeno procesom mirne reintegracije i da njime upravljaju Ujedinjene nacije preko Prijelaznog upravitelja generala Jacquesa Paula Kleina proces konverzije YUD u kune je proveden temeljem zajedničkog djelovanja Prijelaznog upravitelja i hrvatskih vlasti. Podlogu ovim aktivnostima su činile Direktiva od 9.svibnja 1997.godine, Administrativne instrukcije za uspostavljanje platnog prometa u Hrvatskom podunavlju i Direktiva od 18 srpnja 1997.godine¹⁰ izdane od Prijelaznog upravitelja te Upute Narodne banke Hrvatske temeljene na Zakonu o platnom prometu u zemlji, Uredbi o izmjenama i dopunama Zakona o platnom prometu i Napatku za provođenje Uredbe (NN 27/93., 13/95., 18/95. i 32/97.) i Uputa za postupanje Zavoda za platni promet za provođenje konačne konverzije 15.rujna 1997.godine u Hrvatskom podunavlju. Navedenim aktima je postupak konverzije prenesen na Zavod za platni promet. Zavod za platni promet je temeljem tih ovlasti izdao Napatku o postupanju gotovim novcem (YUD) u jedinicama Zavoda za platni promet u Hrvatskom podunavlju te proveo konačnu konverziju (15. rujna 1997. godine). Posebnost konverzije ilustrira i činjenica da su je proveli zaposlenici Zavoda za platni promet podružnica Osijek koji su u to vrijeme imali prebivalište i mjesto stanovanja na području Republike Hrvatske koje nije bilo pod ingerencijom UNTAES-a.

Tečaj konverzije je bio 1 naprama 1. Interesantno je navesti da u trenutku konverzije YUD nije kotirao na tečajnici hrvatske središnje banke.

⁸ * Početkom 1994.godine (24.siječnja) Savezna Republika Jugoslavija provodi denominaciju dinara i uvodi novi dinar. Nazivaju ga i "super dinar" budući da su mu vrijednost izjednačili sa njemačkom markom (DM). U kolokvijalnom govoru ovaj dinar je poznat i po nazivu "Avram" prema kreatoru nove monetarne reforme SRJ i guverneru Narodne banke Jugoslavije dr. Dragoslavu Avramoviću.

⁹znakom # su označeni apoeni kovanica koje imaju isti dizajn aversa i reversa kao 1994. godine , ali imaju izmijenjene slitine i promjer, ili samo izmijenjen avers.

¹⁰ preslik Direktive u prilogu 1.

Postupak konverzije je protekao bez većih problema . Prvo je izvršena konverzija depozitnog novca, a zatim je slijedila konverzija gotovinskog novca. Zamijenjene količine YUD-a nisu bile značajne. (1914 kom. a 100 YUD, 8618 kom a 50 YUD, 82.341 kom a 20 YUD, 45.715 kom. a 10 YUD, 41.971 kom.a 5 YUD, 173.446 kom.a 1 YUD, 189.541 kom. a 0,50 YUD, 16.580 kom. a 0,10, 3547 kom.a 0,05 YUD, 42.718 kom.a 0,01 YUD prema objedinjenom popisu Zavoda za platni promet).

Negativan stav stanovništva na okupiranom području Hrvatske prema hrvatskoj novčanoj jedinici – kuni, promidžba lokalnih političara, ali u konačnici i izuzetno niski životni standard učinili su da nije izvršen nikakav monetarni udar na hrvatski novčani sustav.

Time je i konačno zaokružen monetarni suverenitet Republike Hrvatske na njenom cjelokupnom teritoriju.

5. Zaključak

Uspostava nacionalnog monetarnog suvereniteta izuzetno je složen, zahtjevan i dalekosežan posao koji provodi monetarna vlast. Posebno se ovo odnosi na segment gotovinskog novca (papirnog i kovinskog) s obzirom da se radi o materijaliziranim novčanim oblicima. Stoga su i aktivnosti u svezi njegove izrade i distribucije izuzetno specifične. U situaciji kada se ove poslovi provode u okolnostima raspada monetarnog sustava državne zajednice, osamostaljenja države, pobune dijela stanovništva, okupacije dijela teritorija države izdavatelja novoga novca, ali i uzurpacije prava izdavanja novca od strane paradržavne vlasti te u konačnici i izravog stranog miješanja u monetarnu sferu ukazuje na potrebu sustavnog pristupa ovoj važnoj aktivnosti.

Republika Hrvatska je uspješno zaokružila svoju monetarnu suverenost kroz emisiju privremenog novca te nakon stvaranja uvjeta kroz fazno uvođenje trajne nacionalne novčane jedinice u skladu sa okolnostima oslobođenja njenoga državnoga teritorija odnosno okolnostima mirne reintegracije uz pomoć Ujedinjenih nacija.

Posljednja faza uspostave monetarne suverenosti i zaokruženje njenog monetarnog sustava na dijelu njenog državnog teritorija prije uspostave punog nacionalnog suvereniteta do danas predstavlja presedan u svijetu.

Literatura:

1. Brozović, D.(1994.) Kune i lipe – novac Republike Hrvatske, Narodna banka Hrvatske, Zagreb
2. Barić, V./Geiger, V. (2005.) Prilog poznavanju monetarnog sustava Republike Srpske Krajine , 1992-1005., Numizmatičke vijesti, Zagreb, br. 58/2005, str.210-240.
3. Pukanić, S./Krasnov, Gj. /1998.) Pobunjeni Srbi u Republici Hrvatskoj osnovali Krajinu i izdali svoje novčanice (1992-1994.), Numizmatičke vijesti, Zagreb, br. 51/1998., str.67-78.
4. Mandić, R. (2006.) Metalni novac, Srpsko numizmatičko društvo, Beograd
5. Srb, V./Matić, B. (1999.) Kovani novac Republike Hrvatske, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb

Prilog 1. Direktiva Prijelaznog upravitelja UNTAES-a od 18.6.1997.godine

Gosp. Milos Vojnovic
Predsjednik
Zajednickog Vijeća Općina
Dorovo Naselje

18 JUL 1997

Postovani gospodine Vojnovic,

U cilju olaksavanja nastavka rada lokalnih poduzeca i banaka, a u svrhu reintegracije u Hrvatski privredni i pravni sistem i sa ciljem unapredjivanja obnove i razvoja u Regionu pod upravom UNTAES-a, slijedeca Direktiva izdana pod mojom nadležnosti kao prijelaznog administratora stupi na snagu odmah:

DIREKTIVA

1. Period prijelaznih mjera koje su uspostavljene mojom Direktivom izdanom 2. maja 1997, a odnosi se na transformaciju platnog prometa, se produzava sve dok Ja ne odlucim drugacije, ali ne dalje od 15. septembra 1997.
2. Tokom ovog perioda, lokalnim bankama i preduzecima koja sada posluju u regionu biti ce dozvoljeno da nastave sa radom bez ogranicenja i bez obzira na njihov trenutni status registracije u Trgovackom sudu, i moći ce sadržati svoje dinarske racune u Zavodu za platni promet (ZAP) da rasciste svoja trazanja i obaveze sa entitetima iz SRJ.
3. Zajednicki odbor sastavljen od predstavnika Narodne banke Hrvatske i Civilnih poslova UNTAES-a ce se sastati do 5. augusta 1997 da bi pregledali paralelne mehanizme kunskog i dinarskog racuna i donijeli odgovarajuće preporuke za daljnje poslovanje.

S postovanjem,

Jacques Paul Klein
Prijelazni administrator za Istocnu
Slavoniju, Baranju i Zapadni Srijem